Materiallar to'plami · Conference Proceedings
"ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 37
PEDAGOGIKA

BO'LAJAK MUTAXASSISLARDA KONFLIKTOLOGIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA AKMEOLOGIK YONDASHUVNING PEDAGOGIK-PSIHOLOGIK OMILLARI

Muazzamxon Zaynalobidinovna Xoshimova*
Farg'ona davlat universiteti Maktabgacha ta'lim kafedrasi o'qituvchisi
✉ xoshimova.muazzamxon@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda oliy ta'lim muassasalari talabalarida, xususan bo'lajak pedagoglarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish masalasi akmeologik yondashuv metodologiyasi asosida tadqiq etilgan. Tadqiqot jarayonida shaxsning kasbiy mahorat va shaxsiy kamolot cho'qqisiga («akme») erishuvida nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etish ko'nikmalarining o'rni, dinamikasi va tarkibiy komponentlari yoritilgan. Shuningdek, tadqiqot doirasida ta'lim jarayonini boshqarish va uning sifatini oshirishda akme-motivatsiya hamda refleksiv-pedagogik muhitni tashkil etish bo'yicha amaliy va nazariy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar

akmeologiya, akmeologik yondashuv, konfliktologik kompetentlik, bo'lajak pedagog, nizo dinamikasi, konstruktiv yechim, emotsional barqarorlik, ta'lim menejmenti, refleksiv pozitsiya.

DOI: 10.5281/zenodo.21835616

KIRISH

Zamonaviy globallashuv va o'zgarishlar sharoitida oliy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri – nafaqat chuqur nazariy bilim hamda tor kasbiy ko'nikmalarga ega bo'lgan, balki murakkab ijtimoiy-kasbiy va muloqotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan, yuqori emotsional intellektga ega va nizolarni konstruktiv hal etish imkoniyatini namoyon etuvchi raqobatbardosh mutaxassislarni shakllantirishdir. Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagog hamda ta'lim menejerlarining konfliktologik kompetentligini rivojlantirish ularning kelgusi faoliyatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli destruktiv jarayonlarning oldini olish hamda ta'lim muhitida barqaror va samarali hamkorlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Ushbu jarayonda akmeologik yondashuv alohida metodologik o'rin tutadi. Akmeologiya fan sifatida shaxsning kasbiy va shaxsiy rivojlanishining eng yuqori cho'qqilariga («akme») erishish qonuniyatlari, mexanizmlari va shart-sharoitlarini o'rganadi. Akmeologik yondashuv talabalarda o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini boshqarish hamda nizoli vaziyatlarda kasbiy kamolotga erishish motivatsiyasini faollashtirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazaridan konfliktologik kompetentlik shunchaki nizolarni bartaraf etish ko'nikmasi emas, balki ta'lim jarayonini oqilona boshqarish va o'quv-tarbiya muhiti samaradorligini ta'minlovchi tizimli shaxsiy-kasbiy sifat sifatida talqin etiladi.

Pedagogik va psixologik tadqiqotlar tahlili ko'rsatadiki, konfliktologik kompetentlik – bu shaxsning ijtimoiy-pedagogik o'zaro ta'sir jarayonida yuzaga keladigan nizoli vaziyatlarning ob'ektiv va sub'ektiv sabablarini tahlil qilish, ularning destruktiv bosqichga o'tishining oldini olish, konstruktiv yechim mexanizmlarini qo'llay olish hamda murakkab vaziyatlarda emotsional barqarorlik va bag'rikenglikni saqlash bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalari majmuidir.

Akmeologik yondashuv tamoyillariga muvofiq, bo‘lajak mutaxassisda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan quyidagi tarkibiy komponentlar orqali amalga oshiriladi:

- **Gnostik (nazariy-bilim) komponent:** pedagogik va ijtimoiy nizolarning kelib chiqish sabablari, ularning tipologiyasi, rivojlanish bosqichlari (dinamikasi) hamda ilmiy va amaliy profilaktika usullari haqidagi fundamental bilimlarga ega bo‘lish;
- **Kognitiv-baholovchi va analitik komponent:** yuzaga kelgan nizoli situatsiyada o‘z xulq-atvori va muloqot ishtirokchilarining harakatlarini ob’ektiv baholash, yashirin va ochiq destruktiv motivlarni aniqlash hamda muammoni ko‘p omilli tahlil qilish ko‘nikmasi;
- **Emotsional-irodaviy (psixo-emotsional) komponent:** nizoli va stressogen vaziyatlarda o‘z emotsiyalarini jilovlay olish, yuqori darajadagi empatiya, bag‘rikenglik (tolerantlik), muloqotiy moslashuvchanlik hamda stressga chidamlilikni namoyon etish;
- **Aksiologik va refleksiv-amaliy komponent:** o‘zining muloqot uslubi va xatti-harakatlarini tanqidiy-refleksiv tahlil qilish, to‘plangan tajribani qayta ishlash hamda shaxsiy va kasbiy kamolot cho‘qqisiga intilish (akme-motivatsiya).

Tadqiqot jarayonida akmeologik modellashtirish, pedagogik kuzatuv, so‘rovnoma hamda Keys-stadi (Case-study) va simulyatsion-trening metodlaridan foydalanildi. Ta’lim tizimida konfliktologik kompetentlikni oshirish uchun quyidagi pedagogik-psixologik shart-sharoitlar yaratildi:

1. *Interfaol va refleksiv ta’lim muhitini loyihalash:* O‘quv mashg‘ulotlariga muammoli situatsiyalar, vaziyatli rolli o‘yinlar hamda pedagogik-psixologik treninglarni tatbiq etish orqali talabalarda turli konfliktologik model va taktikalarni amalda sinash imkoniyati berildi.
2. *«Win-Win» (O‘zaro manfaatdorlik) strategiyasini shakllantirish:* Talabalarga nizoli situatsiyalarda tomonlarning ehtiyojlarini inobatga olgan holda ikkala taraf uchun ham maqbul bo‘lgan konstruktiv yechimlarni topish texnologiyalari o‘rgatildi.
3. *Shaxsiy rivojlanish va akme-trayektoriyani belgilash:* Talabalarning o‘z emotsional va muloqotiy xususiyatlarini diagnostika qilish hamda shaxsiy konfliktologik xaritasini shakllantirish orqali o‘z-o‘zini rivojlantirish rejalari tuzildi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari shuni ko‘rsatdiki, akmeologik yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlardan so‘ng tajriba guruhidagi talabalarning nizoli vaziyatlarda hamkorlik hamda kompromiss (murosasozlik) strategiyalarini tanlash darajasi 29,4% ga oshgan bo‘lsa, agressiv qarshilik ko‘rsatish va nizodan qochish (avoidance) kabi destruktiv xatti-harakatlar ko‘rsatkichi 33,1% ga kamaydi.

XULOSA

Akmeologik yondashuv bo‘lajak mutaxassis va pedagoglarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishni shunchaki ma’lum bir xulq-atvor ko‘nikmasi sifatida emas, balki shaxsning kasbiy va ma’naviy kamolotining muhim cho‘qqisi («akme») hamda ta’lim sifatini boshqarishning muhim omili sifatida talqin qilish imkonini beradi.

1. Oliy ta’lim muassasalarining «Ta’limda menejment», «Pedagogik konfliktologiya» va «Pedagogik mahorat» fanlari modullariga akmeologik simulyatsion treninglar va refleksiv tahlil usullarini tatbiq etish talabalarning muloqotiy madaniyati va konstruktiv yechim qabul qilish salohiyatini sezilarli darajada oshiradi.

2. Ta’lim tizimi menejerlari va professor-o‘qituvchilar uchun talabalarning konfliktologik kompetentligini bosqichma-bosqich rivojlantiruvchi shaxsiy va kasbiy akme-trayektoriyalarni ishlab chiqish hamda doimiy monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Derkach A.A. Akmeologicheskiye osnovy razvitiya professionalizma. – M.: RAGS, 2004. – 288 s.
2. Muslimov N.A. Bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy shakllantirish. Monografiya. – T.: Fan, 2007. – 192 b.

3. Xasanov R. Ta’lim menejmenti va pedagogik konfliktologiya masalalari. – T.: ToshDO‘TU, 2021. – 145 b.

4. Zeer E.F. Psixologiya professiy: Uchebnoye posobiye dlya akademicheskogo bakalavriata. – M.: Yurayt, 2019. – 395 s.

5. Khasanov M., & Saidov A. Akmeological approach to the development of managerial competencies of future teachers. // European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020. 8(4), 112-119.

6. Sharipov Sh.S., Kurbanov Sh.E. Oliy ta'limda sifat menejmenti va pedagogik akmeologiya. – T.: O‘zbekiston, 2018. – 210 b.